

προβλήματα είναι πάντοτε συγκεκριμένα. Έτσι, ρίχνοντας το βάρος του στο πόδι που πατάει στη βάση, προσπαθεί αδέξια να πατήσει με το άλλο πόδι στην άλλη όχθη του εποικοδομήματος.

Η μετάφραση του έργου είναι γενικά πολύ καλή, παρόλο που σε κάποια σημεία θα χρειαζόταν μια καλύτερη επιμέλεια. Για παράδειγμα, η ρήση του Νίτσε με ένα εφέ αντιστροφής δεν αποδόθηκε στη μετάφραση: «φαίνεται πως στόχος τους είναι το κενό και όχι η κενότητα του σκοπού» (σελ. 183). Στη θέση της λέξης «στόχος» θα έπρεπε να μπει η λέξη «σκοπός».

Το έργο αυτό του Ουίλσον, παρά τις όποιες αδυναμίες του, παρουσιάζει τις βασικές όψεις μιας αναπτυσσόμενης επιστήμης με τους βασικούς της προβληματισμούς, οι οποίοι, άμεσα ή έμμεσα, αφορούν καιρικά υπαρξιακά προβλήματα του ανθρώπου. Εκεί ασφαλώς οφείλεται η πλατιά απήχηση του έργου στο αμερικάνικο κοινό. Ελπίζουμε ότι εξίσου πλατιά θα είναι και η ανταπόκριση του ελληνικού αναγνωστικού κοινού.

Μπάμπης Δερμιτζάκης

Φάνη Μούλιου, *Η φαμίλια των Λιστινών*, 5η έκδοση, εκδόσεις Λωτός, σσ. 136

Για τα «ήθη» που επικρατούν στη λογοτεχνία της χώρας μας εδώ και δύο δεκαετίες σχεδόν, το μυθιστόρημα του Φάνη Μούλιου, με τίτλο *Η Φαμίλια των Λιστινών*, είναι μια ευχάριστη νότα διαφορετικότητας και ποιότητας. Το βιβλίο που διαβάσαμε είναι η πέμπτη συμπληρωμένη και αναθεωρημένη έκδοση ενός μυθιστορήματος που κυκλοφόρησε για πρώτη φορά το 1984 (εκδόσεις Επικαιρότητα) και βραβεύτηκε το 1986 με το πρώτο βραβείο πεζογραφίας του Δήμου Αθηναίων. Ο συγγραφέας του, ο δικηγόρος Φάνης Μούλιος, έχει μακρά διαδρομή στην πεζογραφία (ήδη από το 1970 —με μια εμβόλιμη ποιητική συλλογή), «υπηρετώντας» τη μέσα από διάφορα είδη (μυθιστορήματα, νουβέλες, διη-

γήματα). Αρχικά απ' αυτά τα έργα του έτυχαν διακρίσεων και βραβείσεων.

Η Φαμίλια των Λιστινών είναι ένα μυθιστόρημα που καθηλώνει, απορροφά και συγκλονίζει τον αναγνώστη —ειδικά τον αναγνώστη που έχει βιώματα από αγροτικά χωριά της ελληνικής υπαίθρου και από τη σταδιακή παρακμή και εγκατάλειψή τους. Άλλωστε, το Πέτροβο, το ορεινό χωριό της Θεσπρωτίας στο οποίο διαδραματίζεται η ιστορία του βιβλίου, δεν είναι μια εξαιρεση στην ελληνική επικράτεια. Χωριά γαντζωμένα στις άγριες πλαγιές βουνών, με έδαφος κατοστράχαλο και σκληρό, όπου το λιγυστό στάρι «αναπτυσσόταν, μάλλον, με τον ιδρώτα των κατοίκων» (σ. 51), κι όπου μια χούφτα άνθρωποι «πασχίζουν να κρα-

τηθούν στη ζωή αρπαγμένοι απ' τους στείρους μαστούς μιας ανήμπορης γης, αδιάφορης στον ιδρώτα, στο κλάμα και στις ελπίδες αυτών που επέμεναν να τη δουν να καρπίζει» (σ. 55). Χωριά στηριγμένα σε μια κάποια κτηνοτροφία, που δημιουργήθηκαν στο 19ο ή τις αρχές του 20ού αιώνα από ανθρώπους «διωγμένους και σακατεμένους από το άγριο κυνηγητό των Οθωμανών που ήθελαν με το ζόρι να τους κάνουν να προσκυνήσουν το Ισλάμ» (σ. 8) και τρομοκρατημένοι από τη δράση των ληστών των αρχών του αιώνα, που «δεν άφηναν σπυρί από το βιος των κατοίκων. Βιάζαν γυναίκες, βαρούσαν και σκότωναν όποιον αντιστεκόταν στη θέλησή τους ή τον πουλούσαν για σκλάβο σε μέρη μακρινά» (σ. 11). Χωριά όπου η ζωή αποκτάει κάτι από τη σκληράδα της φύσης (αλλά και κάτι από την ομορφιά της), που παραμένουν από το φθινόπωρο ως την άνοιξη απομονωμένα από το χιόνι, με ανθρώπους που «έμαθαν να νοιάζονται περισσότερο για την επιβίωσή τους και λιγότερο για το θάνατο, που τον έβλεπαν σαν ένα εντελώς φυσικό γεγονός» (σ. 14) και οι οποίοι ήταν «μαθημένοι να κερδίζουν με ιδρώτα το ψωμί τους... παίζοντας το παιχνίδι της φύσης, σα δικό της γέννημα» (σ. 14). Τέτοια χωριά, λοιπόν, θα βρει κανείς από την Ήπειρο ως τη Θράκη κι από τα βόρεια σύνορα της Ελλάδας ως την Πελοπόννησο και την Κρήτη.

Η Φαμίλια των Λιστινών είναι το μέσο που αξιοποιεί ο συγγραφέας για να εξιστορήσει τη ζωή στο Πέτροβο και την ιστορική πορεία της στα ταραγμένα πρώτα πενήντα χρόνια του 20ού αιώνα: Τουρκοκρατία - δημιουργία του ελληνικού κράτους - Μικρασιατική καταστροφή - Βαλκανικοί πόλεμοι - Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος - Εθνική Αντίσταση και Εμφύλιος - Προσφυγιά ανταρτών, είναι μερικά από τα κορυ-

φαία γεγονότα που —λιγότερο ή περισσότερο έντονα— δίνουν το «παρόν» στη διήγηση του Φάνη Μούλιου. Έτσι το βιβλίο μοιάζει ανά πάσα στιγμή, σελίδα και αράδα, να «ακροβατεί» ανάμεσα στην ιστορία των Λιστινών και στην παρουσίαση της καθημερινής ζωής στο Πέτροβο (σε κάθε Πέτροβο), αποτελώντας μια πολύ κατατοπιστική, αναλυτική και αποκαλυπτική τοιχογραφία της. Μια τοιχογραφία που μόνο η καλή γνώση αυτής της ζωής και το λογοτεχνικό τάλαντο μπορούν να την κάνουν ένα εξαιρετικό μυθιστόρημα.

Οι Λιστινοί, μια οικογένεια σύμβολο της δημιουργίας και της άνθισης του Πέτροβου, θα χτυπηθούν ανελέητα από τη μοίρα και την ατυχία και θα χαθούν —όπως και το Πέτροβο των αρχών του αιώνα. Αυτά τα αλληπάλληλα χτυπήματα της μοίρας είναι χαρακτηριστικά για κάθε κάτοικο της περιοχής (ληστείες, δολοφονίες, αρρώστιες, φτώχεια κ.λπ.) και η πορεία της φαμίλιας των Λιστινών —έστω μέσα από τη λογοτεχνική υπερβολή— είναι αντιπροσωπευτική κάθε αντίστοιχης φαμίλιας.

Στα πιο ενδιαφέροντα στοιχεία του βιβλίου είναι οι εξαιρετικές λογοτεχνικά — και κοινωνιολογικά— περιγραφές του γύρω από την πατριαρχική δομή της οικογένειας και τις απλές εμπροθευματικές σχέσεις μεταξύ των χωρικών εκείνης της περιόδου, γύρω από την ισχυρή επίδραση της θρησκείας των προλήψεων, των προκαταλήψεων, της μοιρολατρίας και των ανορθολογικών φόβων, τους μικρο- ή μεγαλο-κομπινადόρους της υπαίθρου, και τόσα άλλα. Η πόλη, η Αθήνα, αν και περιφερειακό στοιχείο στο όλο μυθιστόρημα, είναι υπαρκτή μέσα από την περιπέτεια ενός από τους Λιστινούς, του Θεόφιλου. Έστω και έτσι, όμως, και γι' αυτή τη ζωή δίνεται μια εικόνα, σε μια εποχή όπου στο Ρέντη υπήρχαν ακόμη

περιβόλια, όπου η Αθήνα γέμιζε από αγρότες που εγκατέλειπαν τα χωριά τους, όπου οι «Αδελφότητες» των επαρχιωτών είχαν σημαντική παρουσία, όπου η υπερεκμετάλλευση των προλεταριοποιημένων αγροτών ήταν πρωτόγνωρη και τα πολιτικά πάθη έντονα.

Μ' ένα λόγο γλαφυρό, πλούσιο, λαϊκό, γεμάτο μεταφορές και παρομοιώσεις, ο Φάνης Μούλιος κατορθώνει στις 136 σελίδες του βιβλίου του όλα αυτά. Όσο για το τέλος του βιβλίου, μοιάζει αντάξιο της όλης ιστορίας. Το Πέτροβο του χθες ανήκει πια στο παρελθόν, όχι μόνο γιατί η φAMILιαθρύλος των Λιστινών χάθηκε, ούτε και γιατί εμφανίστηκαν «αλλιιώτικα σπίτια, χωρίς “γρεντέλ”, ήρθανε τα πρώτα αυτοκίνητα», τα τρανζίστορ και τα τζιν. Από μια ειρωνεία της τύχης —ή από ένα λογοτεχνικό εύρημα του συγγραφέα— η ληξιαρχική πράξη θανάτου αυτού του Πέτροβου, η τομή της ιστορικής συνέχειας, είναι ακριβώς τα «αποκαλυπτήρια» του μνημείου των «υπέρ πατρίδος πεσόντων», που στήθηκε στη μέση της πλατείας με δαπάνη των «απανταχού

Πετροβιτών». Τα αποκαλυπτήρια θα έκανε η Άννα, η πρόεδρος των Ξενιτεμένων Πετροβιτών. Ας δώσουμε το λόγο στο συγγραφέα για την περιγραφή της σκηνης:

«Είμαστε πολύ χαρούμενοι που αποκαλύψατε το μνημείο. Είναι ωραίο, όπως κι εσείς», της είπε διαστακτικά (σ. ο πρόεδρος του χωριού).

Εκείνη τον κοίταξε δύσπιστα, ενώ αυτός συνέχισε:

«Άννα, θα θυμάστε βέβαια πώς ήταν κάποτε το Πέτροβο. Γεμάτο αγκορτσιές».

«Αγκορτσιές; Τι είναι αλήθεια αυτές οι αγκορτσιές;» απόρησε η Άννα.

«Μα, άγριες αχλαδιές. Τις ξεχάσατε;» ρώτησε ο πρόεδρος με απορία και χαμογέλασε αμήχανα.

Σώπασαν για λίγο και οι δύο και, καθώς η Άννα έδειξε να βιάζεται, αποχαιρετήθηκαν. Το αυτοκίνητό της τινάχτηκε μπροστά με δύναμη κι ο τόπος γέμιζε από τη σκόνη που άφησε πίσω του» (σ. 133-134).

Βασίλης Μηνακάκης